

NAMIK KEMAL'İN 'HÜRRİYET KASİDESİ'NDE METİN VE BAĞLAM İLİŞKİSİ

Gıyasettin AYTAŞ

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü,
giyaytas@gazi.edu.tr

Özet

Namik Kemal'in kaleme aldığı "Hürriyet Kasidesi", üzerinde birbirinden değerli inceleme ve tahlil çalışmaları yapılmıştır. Bunların önemli bir kısmı, hemen hemen aynı sonuçlara varmış olmakla birlikte, şiirin metin ve bağlam ilişkisi açısından değerlendirilmesi yapılmamıştır. Özellikle, dilbilimsel yöntem açısından şiirin yeniden ele alınması ile birlikte, metni oluşturan temel kavramların birbirleriyle nasıl bir düzlem içinde ilişkilendirildiğini tespit etmek yararlı olacaktır. Hürriyet Kasidesi, Türk edebiyatı tarihi içinde önemli bir yere sahip olan metinlerin başında gelir. Şairin bu şiirini kaleme almasında hürriyet arzusu yatmakla birlikte, hürriyete bağlı olarak başta devlet yöneticileri olmak üzere, sorumluluk sahibi olan herkese atıfta bulunmaktadır. Bu kimselerin hangi özelliklere sahip olması gerektiği, birbirlerine ve diğerlerine karşı takınacakları tavırlarda, esas alacakları temel özelliklerin neler olacağı üzerinde durulur. Namık Kemal'in devrin sosyal ve siyasi ortamından etkilenerek kaleme aldığı bu şiirde, bağdaşıklık oluşturan kelimelerin, parça bütün ilişkisi gözetilerek eserde yer aldığı, kimi zaman da eksiltili bağdaşıklık unsurlarının kullanıldığı görülmektedir. Şiirde ritmi sağlayan unsurların başında yer alan "-ten" eki, aynı zamanda "bu yüzden" ifadesini çağrıştırarak söylenen hükümlerin nedenlerini ortaya koymaktadır. Millet, hürriyet, insanlık, gayret, mezellet, esaret, ihanet, nedamet gibi birçok kavramın şiirde bir arada ve ilk defa kullanılıyor olması, onun hem orijinalitesini hem de metnin tutarlılığını ortaya koyar. Batı'da olan değerlerin bizde de bulunması özlemine çeken Tanzimat aydını ve bunların içerisinde önemli bir yere sahip olan Namık Kemal, hürriyet yolunda kavga etmekten çekinmeyeceğini, bu uğurda celladın kemendini, zincire vurulmaya tercih edeceğini söylerken, söylemlerinde seçtiği kelimelerin her birini bağdaşıklık ve tutarlılığı dikkate alarak seçer ve kullanır.

Anahtar Kelimeler: Hürriyet Kasidesi, Tanzimat şiiri, bağdaşıklık, tutarlılık, anlam, bağlam, değer yargıları.

THE RELATION OF TEXT AND CONTEXT IN NAMIK KEMAL'S HÜRRİYET KASİDESİ

Abstract

There are important research and analysis studies on Hürriyet Kasidesi belongs to Namık Kemal. Although the important parts of them came through almost the same result, the text and context of the poem haven't been evaluated. In particular, linguistic method in terms of addressing the poem again, forming the basic concepts to each other in the text, along with how it will be useful to identify in a plane are related. Have an important place in the history of Turkish literature at the beginning of the text. The poet penned this poem in obtaining freedom, liberty, mainly depending on the desire of laying out government administrators, including the responsibility of referring to everyone. These people should be with each other, and which features against others based on what will be the basic features in the claims. Human resources, influenced by the social and political environment of the era, Trang penned this poem, by considering all of the words that make up the parts of the relationship, sometimes indicated by an ellipsis is used in elements of coherence. The poem provides the elements located at the beginning of the "rhythm-ten", but also "so" is said to have provisions reveals the reasons. People, people, freedom, humanity, effort, bondage, betrayal, remorse for the first time in a while and many, such as the concept is used in poetry, his originality, and exposes the consistency of the text. In the West we have yearned for the values in the presence of the Tanzimat intellectuals and their important place in the Namık Kemal, freedom is on its way to fight, this is the moment when the executioner would prefer your Lasso, chain, this discourse coherence and consistency of the words chosen by taking into consideration each one chooses and uses.

Key Words: Hürriyet Kasidesi, Tanzimat poem, coherency, consistency, meaning, context, value judgment

Giriş

Bir metni oluşturan kelime veya cümlelerin birbirleriyle anlamlı ilişkisini oluşturan unsurları bağdaşıklık, bu unsurların mantıklı ve anlamlı bir bütün oluşturması da tutarlılık olarak ifade edilmektedir. Oluşturulmuş bir metnin yalnız tutarlı olması yetmez, aynı zamanda bir amacı gerçekleştirmesi de beklenir. Amacı olan bir metnin bilgilendirme özelliğinin yanında, okuyucu için yeni ufuklar ve beklentiler oluşturması açısından da uygun olması beklenir. Metinler tek başına bir anlam ifade etmez. Hem kendinden önce yazılmış metinlerle ilişkili dem de kendi içinde belli bir bütünlük göstermesi, bir başka söyleyişle metinlerarasılık ilkesine sahip olması beklenir.

Günümüzde metin bağlam ilişkisi, metinlerin değerlendirilmesinde tutarlı ve geçerli bir inceleme yöntemi olarak kabul edilmekte ve bu inceleme yöntemi sayesinde, metinlerin daha rahat çözümlenmesi gerçekleştirilebilmektedir (Aytaş, 2008; Coşkun, 2005).

Bağdaşıklık, bir metnin dilbilim yöntemleri ile çözümlenmesinde önemli bir unsurdur. Metni oluşturan bütün başlıkların ve görsel uyarıların metnin hiyerarşik yapısını sağlaması durumu bütünsel; cümleler arasındaki anlam ilgisini oluşturan unsurlar da yerel bağdaşıklık olarak ifade edilmektedir. Bir metnin tutarlı olmasında bütünsel ve yerel bağdaşıklık unsurlarının sağlanmış olmasının yanında, tutarlılığı da gerçekleştirmesi gerekmektedir.

Bir şiirde kullanılan acı, mutsuzluk, ıstırap, kahr gibi ifadeler olumsuz bir duygu ve durumu çağrıştırırken neşe, sevinç, ilkbahar da olumlu duyguları çağrıştırır. Bu ifadelerin bir arada kullanılması bağdaşıklığı, metnin tamamında ise tutarlılığı oluşturur. Metinlerde kullanılan kimi ifadeler, dıştan bakınca bir anlam ifade etmiyor görünse de bağdaşıklık ve tutarlılık açısından bütünlüğü sağladığı görülür. (Aytaş, 2008)

Şiir tahlillerinde birbirinden farklı yöntemler kullanılmakta, bu yöntemlerin her biri metni anlama ve değerlendirmede en sağlıklı sonuca ulaşma amacını taşımaktadır. Günümüzde yapısalcı yöntemle metin incelemelerinin daha etkin yapıldığı görülmekle birlikte, metin dil bilim açısından metne yaklaşmanın ve bu bağlamda bağdaşıklık ve tutarlılık unsurlarının tespit edilerek metnin çözümlenmesinin daha etkin olarak kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Bununla birlikte bazı eleştirmenler, tutarlılık unsurlarını farklı tanımlayarak bağdaşıklık olarak ele alırken bazıları da bağdaşıklık unsurlarını farklı tanımlayıp bunları tutarlılık olarak anlatmaktadırlar (Coşkun, 2005).

Metin inceleme ve değerlendirmelerinde, dış yapının yanında, onu meydana getiren iç yapının daha büyük bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. İç yapıyı oluşturan temel unsur ise tutarlılıktır. Bağdaşıklık, ancak tutarlılık olduğunda önem kazanmaktadır. *“Metin dil bilimle ilgili ilk çalışmalarda tutarlılık, metinde cümle*

boyutunu aşan dil bilgisel (gramatik) ve anlamsal her türlü ilişkiyi kapsayan bağlantı olarak tanımlanmaktaydı.” (Coşkun, 2005: 100).

Hürriyet Kasidesi ve Namık Kemal

Hürriyet Kasidesi, Namık Kemal'in tanınmasında ve kendisinin bir hürriyet şairi olarak anılmasında etkili olan şiirlerinden biridir. Bu şiir, Türk edebiyatının temel metinlerinden ve üzerinde en çok konuşulan, tartışılan şiirlerin başında gelir. Eserin kaleme alındığı dönem ve konusunun hem siyasi hem de sosyal mesajlar taşıması bakımından da dikkat çekici olduğu görülür.

Osmanlı Devleti 19. yüzyıla girerken, hem içte hem dışta önemli tehdit ve tehlikelerle karşı karşıya kalır. Özellikle, devlet yöneticilerinin basiretsiz tutumları, çöküş ve gerilemeyi daha da çabuklaştırır. Bu durum karşısında, aydınların önemli bir kısmı kendilerince çareler üretirken bir kısmı da bu gelişmeleri uzaktan seyretmekle yetinirler. Günümüzde de belirgin izlerini görebileceğimiz böyle bir tutum karşısında, Namık Kemal'in "hürriyet" kavramından hareketle, insanda var olması gereken erdemlerin üzerinde durarak bir yöneticide bulunması gereken temel nitelikleri gözler önüne sermeye çalıştığı görülür.

Hürriyet Kasidesi, Vakit gazetesinin 2 Haziran 1876 tarihli nüshasında yayımlanır. Şiir kısa zamanda büyük bir yankı uyandırır. Dilden dile yayılarak, adeta anonimleşir. Günümüzde bile, edebiyatla ilgili olsun, olmasın birçok kimsenin hafızasında ve ezberinde Hürriyet Kasidesi'nden birkaç beyit bulunması, bu eserin önemini ortaya koyar.

Namık Kemal'in yaktığı hürriyet ateşi, yeni bir bakış ve duygu dünyası meydana getirir. Şiir, başta edebiyat âlemi olmak üzere, birçok alanda etkili ve etkileyici olur. Bu yüzden, şiirde anlatılan ve söylenmek istenen temel düşünce sisteminin bir kez daha ele alınması ve değerlendirilmesi yararlı olacaktır. Şiir hakkında Mehmet Kaplan'ın yaptığı kapsamlı tahlil (1981) dışında, birçok eserde doğrudan veya dolaylı olarak Hürriyet Kasidesi'ne atıfta bulunulmuştur. Bununla birlikte eser, dilbilim ve metin tutarlılığı açısından ele alınmamıştır. Hürriyet Kasidesi, metin tutarlılığı ve bağdaşıklık açısından incelendiğinde ortaya çıkan değerlendirmenin daha anlamlı olacağı düşünülmektedir.

Bağdaşıklık ve Tutarlılık Unsurları Açısından Hürriyet Kasidesi

Hürriyet Kasidesi, dönemin siyasi ve sosyal yapısına yaptığı atıflar bakımından, hem kendi içinde hem de daha sonraki dönemlerde algı farklılaşması yaratır. Bu şiirin iki farklı ifade tarzına rastlanmaktadır: Birincisi, doğrudan söylediği ve hiçbir yoruma gerek olmayan ifadeler, diğeri de çıkarımlar ve çağrışımlarla anlaşılması gereken ifadeler. Her iki ifade tarzı da ortak bir noktada birleşmektedir. Bu ortak nokta, milletin içinde bulunduğu durumu bütün yönleriyle değerlendirmek ve anlamlandırmakta yetersiz kalan yönetici ve aydınların varlığıdır.

Namık Kemal'in şiirlerinde ilhama ve tesadüflere bağlı ifadeler yer almaz. Seçtiği kelimelerin her birini, anlatmak ve anlamlandırmak istediği temel düşüncenin özünü ortaya koymak için tercih eder. Bu yüzden, onun şiirlerinde kimi

zaman bağdaşıklık ve tutarlılık unsurları yokmuş gibi görünse de metin bağlamında sağlam bir ifade tutarlılığına sahip olduğu görülür.

Açıkça ifade edilmeyen kimi hususlar, eksiltili bağdaşıklık diye tanımlanmaktadır. Hürriyet Kasidesi'nde bağdaşıklık ve tutarlılığı sağlayan ve açıkça söylenmeyen sözler bir hayli fazladır. Sözelimi birinci beyitte (Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selametten) *bozulan ve değer yargılarını kaybeden bir ortamı* “**görüp**” (izzet ü ikbal) şan ve şerefle hükümet kapısından “**çekildik**” derken, çekilmenin nedeni, açıkça söylenmeden de ifade edilir. Burada çekilmenin nedenine atıfta bulunularak, -açıkça ifade etmese bile- “**bu yüzden**” sözü kastedilir. Bu tarz söylemler, diğer beyitlerin birbiriyle anlam ilişkisini kurduğu gibi, her beytin kendi içinde bir bütün olarak anlaşılmasını da sağlar. Böylece, metinler arasında anlam ilgisinin yanında, tutarlılık da gerçekleşir.

Şiirde genel olarak bağdaşıklığı sağlayan “-ten” ekidir. Bu ek, “*etmek, yerine getirmek, farkında olmak*” anlamlarına gelmekte, şiirin tamamında hem sesş hem de görüntü tabakası oluşturmaktadır. Şair bu eki kullanarak, zaman zaman ayrılma, çekilme, zaman zaman da sahiplik ve bağlılık anlamını ifade etmiş olur. Aslında ayrılma eki olan “-ten”, bu anlamının dışında metinlerarasılık ilkesini de gerçekleştirir.

Hükümler, kanunlar bir yerde düzenin sağlanması için vazgeçilmez unsurlardır. Hükümlerin bozulması veya uygulanmaması durumunda, toplumsal düzenin işleme mümkün olmayacaktır. Böyle bir durumda yapılacak tek şey; düzensizliği ortadan kaldıracak bir çaba içinde bulunmak veya o düzensizlikten kurtulmaktır. Şair de bunu yapar. Hükümlerin bozulması yüzünden, izzetini ve ikbalini koruyarak devlet kapısından ayrılır. İlk beyitte, “**izzet ü ikbal**” ile “**bâb-ı hükümet**” arsandaki bağdaşıklığı, “**çekilme**” sözü de tutarlılığı oluşturmaktadır. “**Çekilme**” her iki ifadeyi anlamlı ve ilgili hâle getirir.

İkbâl gelecek için kullanılan bir kavramdır. Kendi geleceğini düşünen biri, bozulan, yitirilen değer yargıları içinde kaybolabilir, onlara ayak uydurabilir. Şair, böyle bir duruma düşmemek için, devlet kapısından ayrıldığını, ayrılmaması durumunda, burada meydana gelen yanlışlıklardan, kendisinin de etkileneceğini dile getirir. Bu yüzden, izzet ve ikbalini korumak için o kapıdan ayrılmıştır. Yönetim, değer yargılarını terk etmiş, doğru yoldan sapmıştır. Böyle bir durumda, devlet kapısında bulunmanın anlamı kalmamıştır. Bu ayrılma bir zorunluluk olmanın yanında, tercihi de ortaya koymaktadır.

Namık Kemal’in “**çekildik**” sözünden hareketle, bu işi tek başına yapmadığı, kendisi gibi düşünenlerin de hükümet kapısından ayrıldığını anlıyoruz. Burada ortak hareket etmenin önemi ve gereğine işaret edilir. Namık Kemal, eylemini bir ekip halinde düşündüğü, bunu da siyasal bir mesaj olarak sunduğunu anlıyoruz. Bozulan hükümlere, değer yargılarına rağmen hükümet kapısında bulunmaya devam edenlerin, izzet ve ikbal peşinde koşanların, sıdk ve selamet içinde olmaları mümkün değildir. Onlar da bu duruma ortak olmuş, şahsi menfaatlerini üstün tutarak olanlara rıza göstermişlerdir.

Kimi zaman, söylenen bir sözün anlam ilişkisini ve bu anlam ilişkisine bağlı kullanım gerekçesini önceden hesap eder ve ona göre kullanırız; kimi zaman da dikkat etmesek de anlam ilişkileri kendiliğinden kurulabilir. Namık Kemal, “**usanmaz, el çekmez**”; “**insan bilenler, mürüvvet-mend olanlar**”; “**hizmetten, i'netten**” kelimeleri arasında anlam ilişkisi bakımından bir bağdaşıklık gerçekleştirirken bir önceki beyitle de tutarlılığı sağlamış olur.

Birinci beyitte devlet kapısından ayrılma gerekçesi dile getirilirken, bu gerekçenin ikinci beyitte daha da açık hâle getirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Hükümette bulunanların en önemli görevi, halka hizmet ve zulüm altında ezilenlere yardım etmek olmalıdır. Bu, aynı zamanda bir insanlık görevidir. Hâlbuki hükümet kapısında şan ve şereflerini hiçe sayarak beklemeye devam edenler, halka hizmet etmek yerine kendi çıkarlarını düşünenlerdir. Bu yüzden, ezilen, zulüm çeken insanlar onların umurunda bile değildir. Hatta, kendi çıkarları uğruna, onlara zulmetmekten zevk bile alabilirler.

Tanzimat aydını, Batıdaki yönetim biçimini anlamaya ve çözümlenmeye çalışırken, bunların kendi ülkelerinde de olmasını arzu etmişler ve bu arzularını açıkça ifade edemedikleri durumda, dolaylı anlatıma yönelmişlerdir. Namık Kemal'in de “Hürriyet Kasidesi”nde, demokrasi ve insan hakları konusunda dolaylı anlatıma başvurduğu görülür. Yukarıdaki beyitte anahtar kelime olarak kullandığı ‘**insanlık**’ ifadesi ile buna dikkat çeker. Şair aynı zamanda ‘**insanlık**’ ifadesine bağlı olarak ‘**hizmet**’ ve ‘**mürüvvet-mend**’ sözlerini de kullanmaktadır. İnsanlığını koruyan biri, hem mürüvvet sahibidir hem de bu özelliğinden ötürü halka hizmet etmeye amadedir. İşte yönetici konumunda olanların bu iki özelliği taşımaları gerekmektedir. ‘**İnet ve hizmet**’, ‘**mürüvved mend olan** ile **insan bilenler**’ arasında kurulan bağdaşıklık, bir önceki beyitte çekilme durumunu da açıklamaktadır. İdarecilerin “*halka hizmetten usanmaları, zulüm altında ezilenlere yardım etmekten el çekmeleri*” yüzünden bozulma kaçınılmaz olmuştur.

Şiirin üçüncü beytindeki ‘**hakir olmak, yere düşmek; noksan gelmek, yere düşmek ve sakıt olmaz; cevher ve millet**’ kelimelerinin tamamı, milletin şanını ifade etmek için kullanılan birbirleriyle bağdaşık kelimelerdir. Burada anahtar kelime millet ve bunu karşılayan ifade ise cevherdir. Şair, maddi olandan yola çıkarak manevi olanı somutlaştırmıştır.

Beytin birinci mısraında geçen “**milletin şanına noksan gelir sanma**” ifadesi ile yere düşen bir cevherin değerini asla kaybetmeyeceği, bu yüzden içinde bulunulan olumsuz şartlara aldanmamak gerektiği hatırlatılmıştır. Nasıl, kıymetli bir taşın yere düşmesi ile onun değerinde herhangi bir eksilme ve kayıp olmuyorsa, milletin içine düştüğü bu durum da onun değerinden bir şey kaybettirmez. Bu beyitte tamamlayıcı unsur olarak kullanılan **cevher**, iki farklı anlam taşımaktadır. Bunlardan birincisi, onun maddi varlığı ve karşılığıdır. İkincisi de milletlerin vazgeçemeyeceği, hiçbir maddi karşılıkla ölçülemeyecek manevi değerlerdir. Bunlar sadece o millete aittir ve onsu bir millet tanımlaması yapmak da mümkün değildir.

Namık Kemal'in millet kavramına yüklediği anlamlar, o günün şartları gereği oldukça önemli ve dikkat çekicidir. Şairin, gizli bir demokrasi talebinin olduğu anlaşılan bu beyitte, yöneticilerin halktan uzaklaşmalarının getirdiği sonuçlar ve halkın yok sayılmasının ne anlama geleceği ifade edilmeye çalışılmaktadır.

Namık Kemal, vatandan söz ederken bütün sözleri vatan kavramı etrafında bir bağdaşıklık ve tutarlılık oluşturmak için kullanır. Şair vücutla vatan arasında ilgiyi "*Vücutun hamurunun mayası vatan toprağındadır.*" sözleriyle kurarken üzerinde yaşadığımız, varlığımızı ifade ettiğimiz ve kendisini vatan olarak tanımladığımız toprak parçasının, aynı zamanda vücudun var olma kaynağı olduğuna da dikkat çeker. Çünkü o toprak parçası üzerinde yetişen gıdalarla besleniyor, havasını alıp suyunu içerek yaşamımızı devam ettiriyoruz. İnsanın varlığının kaynağı olan vatanına daha büyük bir sadakatle bağlanması gerekmektedir. Bu sadakati yerine getirmeyenler, insanlık değerlerinden habersiz olanlardır.

Namık Kemal'e göre, bir vatana sahip olan insan, o vatan üzerinde yaşayan diğer insanlarla birlikte milleti oluşturur. Bu tanımlama daha çok "Osmanlılık" fikrine sahip olan Namık Kemal ve arkadaşlarının ortak tanımıdır. Onlar, milleti, aynı ırktan, aynı tarihten, aynı dinden ve ortak kültürel değerlerden beslenen topluluklar olmaktan ziyade, aynı devletin tebası ve aynı bayrak altında yaşayan insanlar olarak tanımlamaktadırlar.

Vatan ve millet birbirinden ayrılmayan iki eş kavramdır. Namık Kemal, vatan kavramı ile dolaylı olarak millet kavramı arasında anlam ilişkisini de kurar. Anlam ilişkisi şu sonucu doğurmaktadır: Devletin var olması ve devamlılığını sürdürmesi için, herkesin vatan ve millet kavramının değerini ve önemini kavraması gerekmektedir. Bunu da "*Ne gam râh-ı vatanda hâk olursa cevri ü mihnetten* (Vatan yolunda zorluklar çekilerek toprak olunursa üzülmemek gerekir.)" sözleriyle somutlaştırmaktadır. Zayıf ve yoksul bir millet, nasıl değerinden bir şey kaybetmiyorsa, vatan uğrunda canını veren biri de değerinden bir şey kaybetmez. Çünkü onun vücudu vatan toprağına karışınca yine vatan olacaktır. Mithat Cemal Kuntay, bir şiirinde bu durumu şu veciz ifadeyle özetlemiştir:

*"Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır,
Toprak, eğer uğrunda ölen varsa vatandır."*

Namık Kemal'e göre, vatan uğrunda can vermek, varlığının sebebi olan vatana kavuşmak, yeniden vatan olmaktır. Bu yüzden vatan uğrunda ölümü "**ne gam**" (gam değil) diyerek anlamlı kılmaya çalışır. Vatanın herhangi bir toprak parçası olmadığını ifade etmek için de "*Vücutun kim hâmir-i mayesi hâk-i vatandır*" der. O hâlde "**Vücutun hamurunun mayası olan vatan toprağı**" için can vermeye üzülmemek gerekir.

İnsan yaşadığı toprak parçasının anlamının ne olduğunu bilecek ki orası onun için vatan olsun. Aksi takdirde, vatan herhangi bir toprak parçası olmaktan öteye gitmez. Bir toprak parçasını vatan yapan üzerindeki insanların dil, tarih, kültür ve inanç bakımından ortaklıklarıdır. Bu ortaklıkları kendisi için kutsal değer olarak

gören biri, onun uğruna canını verir ve vücudunun vatan toprağına karışmasından mutluluk duyar. Çünkü bastığı yerleri de "toprak diyerek" geçmez "tanır." Kendisinden öncekilerin bu toprak parçasını vatan yapmak için canlarını verdiğini ve bu toprağın altında "binlerce kefensiz yatanın" olduğunu bilir.

Namık Kemal'in dikkat çektiği değerlerin başında, insana ve insanlığa ait nitelikler gelmektedir. Şair bu nitelikleri sıralarken, bir yandan insanın kendini sorgulamasını, diğer yandan bu niteliklerden uzaklaşanların durumunu anlamasını arzu eder. Beşinci beyitte, "**zâlim, seyyâd, erbâb-ı denaet, köpek, mûni** (yardımcısı)" kelimeleriyle oluşturulan bağdaşıklık ile doğruluktan uzaklaşmış bir şekilde hükmeden insanlar kastedilir.

Namık Kemal, ilk beyitte devlet kapısından ayrılmasının gerekçesi olarak kötü yönetimi göstermiş ve bu yüzden o kapıdan el çektiğini ifade etmişti. Şiirin ilerleyen bölümlerinde, böyle bir hükümete hizmet edenleri eleştirmekte ve onları köpeklikle suçlar.

İnandığı değerlerin peşinden giden ve onları yüceltmek gerektiğini dile getiren Namık Kemal, bu beyitte, değerlerinden taviz verenleri "**köpek**" sözü ile aşağılayarak hakaret eder. Diğer yandan köpeğin, sahibine bağlılığı ve onun kapısında beklemesi de bu benzetmede dikkate alınır. Köpeğe kim bir parça kemik verirse, onun kapısını beklemekten zevk alır. Köpeğin bu özelliğinden hareket eden Namık Kemal, sırf çıkarları için her türlü fenalığa göz yumanları bu sözlerle aşağılar.

"*Hemen bir feyz-i bâki terk eder bir zevk-i fâniye*" sözleriyle baki ve fani kelimeleri arasında oluşturulan anlam ilgisinde, birinden birini tercih etmenin gerekçesine vurgu yapılmak istenir. Baki olan feyzdir. Onu geçici bir zevke tercih edenler, şöhretin güzelliğine aldananlardır. Hayat ve şöhret arasındaki anlam ilgisi, **fani** ve **baki** kelimeleri ile eşleştirildiğinde daha anlamlı olmaktadır. Hayat gerçek, şöhret ise geçicidir. Burada insanın zaafı arasında yer alan çıkarıcılık özelliğine atıfta bulunularak bir önceki beyitle anlam ilişkisi ve tutarlılık sağlanır. Köpekler, çıkarları için zalime bile hizmet etmekten zevk alıyorsa, hayatlarını geçici şöhrete feda edenler, kalıcı olan değer ve güzelliklere önem vermeyenler de onlarla eşdeğerdir. Onların da bu anlamda köpekten bir farkı yoktur.

Bütün insanlık tarihi boyunca uzun yaşamak için çaba harcanmış, bu uğurda birçok şey denenmiştir. Ölümsüzlük suyunu bulmak arzusu, her insanın büyük hayalidir. Buna rağmen, hiçbir zaman insanoğlu ölüm gerçeğinden kaçamamış, onunla yüzleşmiştir. Bu beyitte, "**tûl-i hayat** ile **hıfz-ı emanet**" arasında bağdaşıklık ve tutarlılık, yukarıda bahsedilen geçicilik ve kalıcılığa atıf yapılarak sağlanmıştır. Bir önceki beyitte üzerinde durulduğu gibi, bu beyitte de insanın geçici arzu ve istekleri sorgulanmaktadır. Namık Kemal, bu durumun sebebini bulamamaktan ötürü endişelidir. Daha doğrusu, insanların bu kadar geçici istek ve arzu peşinde koşmalarını yadırgamaktadır. "*Nedendir halkta tûl-i hayata bunca râğbetler*" diyen şair, insana emanet olarak verilen ömrü, geçici menfaatleri uğruna heba etmesinin gerekçesini anlamlandıramaz. Şair, burada bir sitemini de dile getirir: Yönetici ve aydınları, insanların içinde bulunduğu durumu ve gerçeği anlamak ve çare bulmak

yerine, bencilce bir tutum içine girmiş olanlarını eleştirilmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi, kendi çıkarları uğruna, bütün değerleri yok sayma arzusu burada da tekrar edilir.

“Cihanda kendini her ferdden alçak görür ol kim” (Cihanda kendini herkesten alçak gören biri) sözleriyle, yeni bir anlam tabakasına geçilir. Bu tabakada, daha önce yapılan durum tespitinden sonra, yapılması gerekenler dile getirilmeye çalışılır. Nefsimiz, bize her türlü kötülüğü yaptırandır. Onun kötülükleri gizlidir. Melâmet ise, olumsuz bir görüntü meydana getirmektedir. Kişi nefsinin kötülüklerinden değil, görüntüsünün çirkinliğinden rahatsız olmaktadır. Burada bir çelişki söz konusudur. Kişi, kendi nefsinden utanmıyor, alçakgönüllülükten utanıyor. Bu beyitte asıl vurgulanmak istenen temel düşünce, kendi nefsinin kötülüklerinden, eksikliklerinden utanmayanların, bunu bir utanma vesilesi olarak görmeyenlerin, melâmetten utanmalarının yanlışlığıdır. Melâmet görünen bir durumdur, nefsin kötülükleri ise görünmemektedir. Onu ancak kişinin kendisi bilmektedir. Dış görüntü aldatıcı ve yanıltıcıdır. Daha önce milletin “**hakir**” olmasının, onun şanına bir noksan getirmeyeceği üzerinde durulmuştu. Burada da, “Melâmet hâlinde görünmek bir utanma nedeni olmamalıdır” derken, asıl utanılması gereken, zaaflarına yenik düşenlerdir. Çünkü bu zaafılar, onu insanlığından çıkarmaktadır.

Bir önceki beyitle bağlantılı olarak, “**nedametten**/pişmanlıktan” kurtulmak için, yapılması gerekenler “o halde” eksilteli sözüyle ifade edilir. Şaire göre pişmanlıktan kurtulmanın tek çaresi, çalışmak ve ilerlemektir. Akıllı insanlar için bu vazgeçilmez bir prensiptir. **Melâmet** içinde görünmekten utanmak yerine, çalışarak bu halden kurtulmanın gereği dile getirilir. Böylece bizi bu hale düşürenlerden intikam alınmış olunacaktır.

Bir milletin kurtuluş ümitleri o milletin gönül birliği ile sağlanır. İçinde bulunulan durumdan kurtulmak için, insanların birbirlerini sevmeleri, birbirlerine bağlı olmaları gerekir. Şair ümmeti, millet kavramından farklı anlamda kullanmıştır. Ümmetin ihtilafı, milletin birliği dile getirilmiştir. Ayrıca burada Peygamberimizin “Ümmetimin ihtilafında hayır var.” hadisine de telmih yapılıyor. N.Kemal’in bu ifadesi, demokrasi kavramı ile özdeşleştirilebilir.

Eğer bir ülke kurtulacaksa, bireyleri arasında kalp, duygu ve düşünce birliğinin olması gerekir. Bereketli eserlerden kasıt, kurtuluşun doğrudan doğruya insanların bir araya gelmeleriyle oluşabileceği ve diğer yandan farklı önerilerin de alternatifleri artıracığıdır. Bereketten çokluk manası çıkarılmalıdır.

Namık Kemal, genelden özele doğru bir anlam derinliği oluşturmaktadır. Bir ülkenin insanlarını aynı gemide seyahat eden yolculara benzeter. Bu yolcular arasında bir huzursuzluk olduğu takdirde, o geminin selametle yoluna devam etmesi mümkün değildir. Bu yüzden bireyler arasında sevgi ve birlik varsa, bir felaket durumunda birden fazla kurtuluş ümidi çıkarırlar. Namık Kemal, ayrılıkların olmasını doğal karşılamakla birlikte, bu ayrılıkların asıl birliğe, vatanın ve milletin selametine zarar vermemesi gereğine vurgu yapar. Vurgulanan asıl nokta ise “*Önce birliğin olması, sonra görüş ayrılığının olması düşüncesidir.*” Bu bölümde,

N.Kemal'in demokrasiyi bir bütün olarak ele aldığı anlaşılmaktadır. İttihad ve ihtilaf kelimeleri arasında tezat olmakla birlikte, bu tezatlıkta bir bağdaşıklık da söz konusudur. Diğer yandan, "**İttihadı kalb-i millet, ihtilaf-ı re'y-i ümmet**" ifadeleri arasında bağdaşıklık ve tutarlılık ilişkisi görülmektedir. Bu ifadeler bize, şairin zıtlıklardan söz ederek, asıl anlatmak veya vermek istediği mesaja bizi götürdüğü görülür.

"**Mekin, metanet**" kelimeleri arasında kurulan bağdaşıklıkla "Herkes aynı noktaya aynı kararlılıkla adım atarsa, o zaman başarı gelir." hükmü gerçekleştirilir. Önce birbirlerini seven, sonra görüş ayrılıklarına düşen insanların verdikleri ortak kararlar cihanı titretir. Özetle; bütün toplumun kalbi birbirine sevgiyle kenetlenir, bir araya gelerek var olan görüş ayrılıklarından iyi bir netice çıkarılırsa bu toplum cihanı titretir. Namık Kemal, bu ifade ile Osmanlı Devletinde ayrılma ve parçalanmanın önlenip, birlik ve beraberliğin sağlanarak tekrar devletin eski ve parlak günlerine geri dönülebileceğine olan inancını dile getirir.

İnsanlar arasında, duygusal yakınlık, farklı görüşler mutlaka olacak. Ancak, bu ayrılıklarına, tartışarak çözüm bulan insanlar, her biri **mekin** (kararlı) insanlardır. Bunların attıkları kararlı adımlar cihanı titretecektir. Namık Kemal, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, Osmanlı Devleti için bir kurtuluş reçetesi öneriyor.

Hürriyet Kasidesi, şekil olarak klasik şiiri geleneğine bağlı olmakla birlikte, içerik açısından, bu anlayışın dışında kalmıştır. Buradaki farklılaşma, somutu soyutlandırma yerine, soyutu somutlandırma şeklinde kendini göstermektedir. Şiirde hürriyet fikri, bağdaşıklık ve anlam tutarlılığı ile ön plana çıkarılır. Bu yüzden şiirin her beyiti kendi içinde ve sonrakilerle tutarlıdır.

"**Kaza**" kelime anlamı itibarıyla farklı anlamlara gelmektedir. Şair bu sözü, bir süreç ve bu süreç içinde karşılaşılan durumları dile getirmek anlamıyla kullanmıştır. Arka planda kastedilen ise, kontrolümüzde olmayan gelişmelerdir. Milletin başına, gelen bir kaza, her zaman devam etmeyecektir. Bir gün ortaya çıkacak bir lütuf, olumsuzluklara son verecektir. Bu sözle ümitsizliğe düşmemek, milletin içinde bulunduğu duruma aldanmamak gerektiğine işaret edilmekte, milletin bir gün melâmet hırkasını sırtından atarak, gerçek kimliğine bürüneceği dillendirilmektedir. Özetle, milletin zayıflığına ve gevşekliğine bakarak aldanma, zira kaza bir gün mutlaka bir lütfünü sunacaktır demektir.

Namık Kemal, "**fütur etme** (üzülme)" sözü ile beyitte bağdaşıklığı sağlamaktadır. Aslında burada eksilteli bir bağdaşıklık söz konusudur. Söylenmeyen "çünkü" ifadesi metin içindeki bağdaşıklığı, aynı zamanda anlam ilgisi bakımından da bir önceki beyitle de tutarlılığı sağlamaktadır.

Milletin aczi dolayısıyla adım atamaması onun kusuru olamaz. Milleti bu hâle düşürenler, onun kaderini değiştirenler utanmalıdır. Ülkesini ve milletini sevenlerin sayısı azaldığı için millet bu hâle düşmüş, devletin nizamı bozulmuştur. Bundan utanması gereken milletin kendisi değil, onu bu duruma düşürenler olmalıdır. İçinde sorumluluk duygusu taşıyan, çare düşünenlerin sayısı azalmış, kendi çıkarlarını

düşünenlerin ise sayısı çoğalmıştır. Bu durumu şair “Felekte baht utansın bî-nasîb erbâb-ı himmetten”(Bu dünyada yardım etme kabiliyetini yitirenlerden talih utansın) sözleriyle dile getirmektedir. “**Töhmet** ve **himmət**” kelimeleri arasında anlam ilişkisi bakımından bir bağdaşıklık söz konusudur. Himmət, (yardım) etmesi gerekenler, töhmette (suçlamada) bulunamazlar.

Namık Kemal, Osmanlı'nın içinde bulunduğu durumu asla kabul etmemekte, bunu kimi zaman yöneticilere bağlarken, kimi zaman da kadere atfetmektedir. Yerde sürünen kabiliyet olarak devleti gösterirken, onun yerde sürünmesine sebep olan kaderin utanması gerektiğini “Hicb etsin tabiat yerde kalmış kabiliyetten” dizeleriyle dile getirir.

Özelikle bütün olumsuzluklara rağmen ümitlidir. Milleti zincire vurulmuş bir aslana benzetmekle birlikte, bu aslanın birgün bu zincirleri kıracağına ve eski günlerine yeniden döneceğine inancı tamdır. Bu beyitte de diğer beyitlerle anlamsal bir birliktelik söz konusudur. İstikbal ümidi bizi sınırlandırmakta ve hareket alanımızı daraltmaktadır. Şair “senindir” sözünü, önceki beyitteki “didar-ı hürriyet” ile bağdaşık olarak kullanarak bir anlam derinliği yaratır. “Ey ümmid-i istikbâl” ifadesi, milletin zayıflığı ve gevşekliği ile adım atamaması arasında bir ilgiye götürüyor. Diğer bir ifadeyle gelecekte ümit beklemek, insanı sıkıntılardan kurtarır. Bir toplumda gelecek ümidinin olmamasını bir afet (felaket) olarak nitelendiriyor. Namık Kemal, ümitsizlik yerine, ümit duygusunu hakım kılmaya çalışır. Milleti ayakta tutacak, onu içinde bulunduğu zor şartlardan kurtaracak yegâne duygu, istikbal (gelecek) ümididir. Bu ümidin kaybedilmemesi gerekmektedir.

Namık Kemal, içinde bulunulan durumu geçmişle mukayese ederek bulunulması gereken hali işaret eder. Öncelikle, “ulu ve soylu bir nesle mensup olunduğu”, mayamızda şehitlerin kanı vardır. “**Hamiyetli, çalışkan, güçlü**” bir özelliğe sahip olan atalarımız, küçük bir aşiretten dünyaya hükmeden bir devlet meydana getirdiler. Burada şairin daha önce, devlet kapısından ayrılma gerekçesi olarak sözünü ettiği değerlerin kaybolmaması hâlinde nelerin olduğuna dikkat çekmiştir.

Hürriyet ve **gayret** sözcükleri arasında kurulan bağdaşıklıkla, şair hürriyetin ne anlama geldiğini ifade etmiştir. Çünkü, hürriyet uğrunda yapılacak kavga, ancak meydana çıkıp çalışmak, gayret göstermekle mümkün olabilecektir. Celladın kemendinde can vermeyi, hürriyetten yoksun olarak zincire vurulmaya tercih eden şair, burada “**zincir-i esaret** ve **kemend-i can güdaz-ı ejder**” arasında bağdaşıklık kurarak, hürriyetin önemine ve değerine dikkat çekmiştir.

Şair bir durum tespitinden sonra, bu durumun nedenlerini sorgulamak yerine, sonucuna gönderme yapıyor. Hürriyet yolunda her türlü tehlikeyi göze almaktan çekinmeyeceğini, bu yolda çekilen acıları her türlü makam ve mevkiye tercih edeceğini, zulmün kılıcının inançlı bir topluluk karşısında eriyeceğini, zulm ve işkence ile hürriyetin ortadan kaldırılamayacağına, bu yüzden gayretten geri durulmaması gerektiğini dile getirir. Burada, hürriyeti oluşturan kavramlar bir arada kullanılarak bağdaşıklık, metnin bütünü ile de tutarlılık oluşturur.

Devlet bütün unsurları ile var olan özel bir yapıdır. Bir unsurunu diğerinden ayrı ve önemli düşünemeyiz. Namık Kemal, devletin içinde bulunduğu durumu yaralı bir aslana benzetmektedir. O tuzağa düşürülerek yaralanmıştır. Şu anda dinlenmekte ve yarasının iyileşmesini beklemektedir. Onun bu durumunu fırsat bilen zalimlere hizmet etmekten zevk alan köpekler, ortalıkta gezip durmakta, aslanın bıraktığı boşluktan yararlanmaktadırlar. Yaralı aslan, kendini tedavi edip uyanırsa, zulmün köpeklerinin böyle başıboş ve istedikleri gibi gezmesine izin vermeyecektir. Şîr-i jiyân (kükreyen aslan) ile millet arasında bağdaşıklık oluşturulmuştur.

Şiirin temelde ortaya koymaya çalıştığı ana duygu, haksızlık karşısında mücadelenin her ne şart altında olursa olsun yapılması, yapılan mücadelenin başarıya ulaşabilmesi için de ortak bur tutum ve kararlılığın gerekliliğidir.

Sonuç ve Değerlendirme

Edebi metinlerde metinlerin anlamlı bir bütün oluşturmasını sağlayan bağdaşıklık ve tutarlılık unsurları, hem yaratıcılık hem de anlamlandırma aşamasında önemli rol oynar. Bir metnin tutarlı bir bütün oluşturmasında her zaman bağdaşıklık veya tutarlılık unsurları yetmeyebilir. Hürriyet Kasidesi, metin ve bağlam ilişkileri açısından değerlendirildiğinde, küçük yapıların kendi içindeki tutarlılığı, büyük yapıdaki tutarlılığı da sağlamış olur.

Namık Kemal, bozulmanın nedenlerini açıkça ifade etmemekle birlikte, onun burada insanda bulunması gereken temel değerlere vurgu yaptığı görülmektedir. Bu vurgulamaları ise, metinde kullandığı kelimeler arasında kurduğu bağdaşıklık ve tutarlılık unsurları ile gerçekleştirir. Şairin bu kelimeleri tercih etmesinde bir zorlamaya gitmediği, şiirin teması ve konusu onu bu kelimeleri kullanmaya sevk ettiği görülmektedir. Aslında, metin “yüzünde, dolayı, ötürü” ifadeleri ile hem bağdaşık, hem de tutarlılığı oluştururken, bu ifadeler eksilteli olarak kullanılmakta, metnin bağlantılarından yola çıkılarak bu ifadelerin söylenmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Hürriyet Kasidesi, insana ait temel değerlerin başında; izzetine düşkün, şerefini muhafaza eden, sadakatten yana olan, özgürlükten taviz vermeyen, yardımsever ve gayretli olmayı sayarken, bunların dışında olanları insanlık değerinden uzaklaşmış kimseler olarak niteler. Kimi zaman bu gibileri köpeklikle itham eden şair, devlet ve millet arasındaki ilişkide, her birinin rolüne ayrı ayrı vurgu yaparak birinin diğeri nezdindeki yerini ortaya koyar.

Hürriyetin vazgeçilmez insani bir değer olmasının yanında, insanın taşıması gereken temel özellikler de şiirin ana konusunu oluşturmakta, bunun yanında Osmanlı Devletinin içinde bulunduğu durumun kabul edilmemesi, geçmişin parlak günlerine duyulan hasret de özel olarak ele alınmıştır. Bu şiirde bağdaşıklık ve tutarlılık açısından bütün ifadelerin birbiriyle ilgili olduğu, bütün kelimelerin

oluşturulmaya çalışılan değer yargılarını somutlaştırmaya yönelik seçildiğini söyleyebiliriz.

Kaynakça

- Aksan, D. (1995). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileri ile Dilbilim) I-II-III*, (4. Baskı) Ankara: TDK Yay..
- Aytaş, G. (2008). *Çağdaş Gelişmeler Işığında Şiir Tahlilleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bernstein, C. G. (1994). *The Text-Beyond, Essays in Literary Linguistics*, Alabama: The University of Alabama Press.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Coşkun, E. (2005). *İlköğretim Öğrencilerinin Öyküleyici Anlatımlarında Bağdaşıklık, Tutarlılık ve Metin Elementleri*, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- De Saussure, F. (1998). *Genel Dilbilim Dersleri*, Çev: Berke Vardar. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Ercilasun, B. (1989). "Namık Kemal' in Şiirleri Hakkında", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (1).
- Günay, V. D. (2001). *Metin Bilgisi*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Kaplan, M. (1981). *Şiir Tahlilleri I*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Moran, B. (1983). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, İstanbul: Cem Yayınları.
- Tarlan, A. N. (1981). *Edebiyat Meseleleri*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Wellek, R., Varren, A. (1993). *Edebiyat Teorisi*, (Çev: Ömer Faruk Huyugüzel), İzmir: Akademi Kitabevi.
- Yetiş, K. (1996). *Namık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları*, İstanbul: Alfa Yayınları.